

Avrupa Birliği'nde süt üretiminde kota uygulamalarının gelişimi ve sistemin Türkiye'ye uyarlanması*

Çağla Yüksel KAYA KUYULULU**

Öz: Süt sığırcılığı ve süt üretimi konusunda Avustralya, Kanada, İsrail, İzlanda, Norveç, İsviçre, Japonya ve AB gibi gelişmiş kabul edilen ülkelerin pek çoğu belirli bir dönem üretimi kontrol altında tutmak ve süt piyasasında istikrarı sağlamak amacıyla inek sütüne kota programı uygulamıştır.

Bu çalışmanın amacı; AB'ye aday ülke statüsündeki Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda süt sektörünün kota sisteminin uygulanması veya uygulanmamasından nasıl etkilenebileceğinin ortaya konulmasıdır. Bunu irdeleyebilmek için AB'nin kota sistemini uygulamadan kaldırmadığı ve kaldırdığı Türkiye'nin 2014 yılında AB'ye üye olduğu 2 farklı senaryo oluşturulmuştur. Senaryolar kapsamında gerçekleştirilen üretim ve talep tahminleri karşılaştırıldığında kota sistemi devam ettiği takdirde Türkiye'de uzun vadede yüksek miktarda süt ve kırmızı et açığı ortaya çıkabileceği, kota sistemi kaldırıldığı durumda ise bu açığın önemli derecede azaltılabileceği ve hatta üretim fazlası elde edilebileceği sonucuna varılmıştır. Senaryo sonuçlarından nüfus talebi karşılamada sadece verim seviyesini arttırmanın yetersiz kalacağı, hayvan sayısını da arttırmak gerektiği görülmektedir. Ek olarak sığırın yanı sıra koyun, keçi ve manda yetiştiriciliği de aynı derecede dikkate alınmalıdır.

Anahtar sözcükler: Süt, kota, piyasa düzeni, politika

Implementations of milk quota system in the European Union and the adaptation of milk quota system to Turkey

Abstract: When the countries with a developed dairy cattle breeding and milk production like Australia, Canada, Israel, Iceland, Norway, Switzerland, Japan and EU member states, are examined it is seen that most of them have implemented a milk quota system for a period of time.

The aim of this research is to put forth how the milk sector in Turkey, a candidate country for EU, would be affected from the implementation or the abolition of the milk quota system in the EU when it becomes a member. In order to predict this, 2 different scenarios, where EU doesn't abolish and does abolish the milk quota system and Turkey becomes a member in 2014, were made up in the scope of this study. After the comparison of the results on production and consumption estimated in the scenarios, it is seen that Turkey will be facing a considerable amount of deficit in milk and red meat in the following years if the quotas are decided to be continued. However, it is estimated that this deficit could be reduced or even a surplus of milk production could be possible if the milk quota system will be abolished. The results obtained from the scenarios show that increasing just the milk yield will not be sufficient to meet the demand of the increasing population. Therefore, it is ob-

* Aynı adlı doktora tez çalışmasından özetlenmiştir.

** Dr., MSME Finance Facility, Frankfurt School of Finance and Management Bankakademie-Gaziosmanpaşa, Ankara

vious that the animal population shall also be increased. In addition, sheep, goat and buffalo breeding should be considered as important as cattle breeding.

Key words: Milk, quota, market regulation, policy

Giriş

Avrupa Birliği'nde (AB) uygulanmış süt politikalarının etkileri üzerine yapılan çalışmalarda, 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nda (3) hedeflendiği üzere AB'de üretici gelirlerinin diğer sektörlerle kıyaslanabilir hale geldiği ve kırsal alanların korunması amacıyla uygun olarak üretimin aile işletmelerinde sürdürülmesinin sağlandığı ileri sürülmüştür (7). Nitekim Gouin (2004), gelişmiş ülkelerde devletin tarım sektörüne müdahalesinin, tarımın serbest piyasa kurallarıyla yönetilemeyecek kadar özel bir ekonomik sektör olarak ele alınmasından kaynaklandığını vurgulamıştır. Piyasa düzenlerini kaldıran ülkelerde işleyici ve dağıtıcıların karlarını giderek arttırırken serbest piyasa kurallarından üretici ve tüketicilerin aynı oranda fayda sağlamadığını da ifade etmiştir (6).

Türkiye, AB'ye üye olduğu takdirde bugünkü Ortak Tarım Politikası (OTP) kurallarına uygun bir tarım politikası yürütmek zorunda kalacaktır. Bu Türkiye'nin, AB'nin son 55 yıldır tarım piyasalarını düzenlemek ve çiftçilerin piyasalardaki etkinliğini güçlendirmek için uyguladığı politika araçlarının pek çoğunu hiç uygulamadan doğrudan üye olduğu dönemdeki politikalara geçmesi anlamına gelmektedir. Bu politikalar içerisinde AB'nin üretim fazlalığını önlemek amacıyla yürürlüğe soktuğu ve 30 yıla yakın bir süredir uygulamaya devam ettiği süt kota sistemi de önemli bir yer tutmaktadır ve üye olduğunda Türkiye de bu politikaları uygulamak durumunda kalabilecektir. Bu durum Türkiye'nin

süt üretimini belirli bir seviyede sabitlemesi anlamı da taşımaktadır. Buna ek olarak, kota sisteminin üyelik sonrası etkilerini değerlendiren çalışmalarda AB'ye entegrasyonda kota sistemi için gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulmasının aday ülkeler açısından oldukça zorlayıcı ve karışık bir süreç olduğu, AB üyeliğinin yeni üye olan ülkenin süt sektörü için önemli fırsatlar yarattığını, etkinlik ve karlılığın arttığı bir yapısal değişimi tetiklediği ifade edilmiş, bununla birlikte, bu fırsatların değerlendirilmesi ve bu imkanların gelişmeyi sağlayacak şekilde kullanılabilmesinin, çok maliyetli olduğu, çaba ve bilgi gerektirdiği de ileri sürülmüştür (8,9).

Bu çalışmanın temel amacı, kota sisteminin geleceği ile ilgili iki senaryo üzerinden Türkiye'nin AB üyeliğinin, Türkiye süt sektörüne olası etkilerinin değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda; ilk senaryo AB'nin kota sistemini 2015 yılından sonra da uygulamaya devam etmesi, ikinci senaryo ise AB'nin kota sistemini 2015 yılında kaldırmaya karar vermesi üzerine kurulmuştur. Her iki durumda da Türkiye süt sektörünün nasıl tepki vereceği ve ne yönde etkileneceği tahmin edilmeye çalışılmıştır. Kaldı ki doğrudan kota ile bağlantılı bir uygulama içine girmese de, Türkiye'nin arz yönetimi uygulamaları konusunda bazı önlemler alma ve altyapı oluşturma zorunluluğu vardır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmada Türkiye'deki süt sektörü ile ilgili ihtiyaç duyulan verilerin büyük bir bölümü Türkiye İstatistik Kurumu yayınları, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Kalkınma Planları (KP) ile destek çalışmalarından sağlanmıştır. AB üye ülkeleri ile diğer ülkelere ait verilere ise çoğunlukla Avrupa Komisyonu İstatistik Genel Müdürlüğü ile Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) veri tabanlarından ulaşılmıştır.

Senaryoların oluşturulması

Senaryolar, üretim ve talep projeksiyonları ile bunların arasındaki farkın değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin önümüzdeki yıllardaki süt ve kırmızı et üretimi ile bu ürünlere yönelik talebi tahmin edilmiştir. Yapılan üretim ve talep tahminlerinde AB üyesi ülkelerin örnek teşkil edebilecek verileri, bu ülkeler için dönemlere ayrılmış ve her bir dönem için verilerin yıllık değişim hızları hesaplanmıştır.

Yıllık değişim hızı (YDH) hesaplanmasında (1) numaralı eşitlik kullanılmıştır. Söz konusu eşitlikte t_0 değerlendirmeye alınan başlangıç yılını, t_n ise değerlendirmeye alınan son yılı ifade etmektedir. M_0 ve M_T ise sırasıyla başlangıç yılı ve son yıldaki üretim miktarlarıdır.

$$\text{Yıllık değişim hızı, \%} = \left[\left(\frac{M_T}{M_0} \right)^{\frac{1}{t_n - t_0}} - 1 \right] \times 100 \quad (1)$$

Tablo 1: AB ülkelerinin üyelik ve süt kota sistemi uygulama tarihleri doğrultusunda yapılan gruplandırma

Table 1: Classification of EU member states by the date of their accession and implementation of the milk quota system

Ülke grupları	Kota sistemi öncesi dönem	Kota sistemine veya AB üyeliğine hazırlık dönemi	Üyelik ve kota sisteminin başlangıç dönemi	
AT-10	1977 öncesi	1977-1983	7 yıl	1984
İspanya	1979 öncesi	1979-1985	7 yıl	1986
Portekiz	1979 öncesi	1979-1990	12 yıl	1986/1991
Avusturya, Finlandiya, İsveç	1984 öncesi	1984-1994	11 yıl	1995
GKRY ^a , Estonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti	1998 öncesi	1998-2003	6 yıl	2004
Polonya, Slovenya	1998 öncesi	1998-2004	7 yıl	2004/2005
Letonya, Litvanya, Malta, Slovakya	2000 öncesi	2000-2003	4 yıl	2004
Bulgaristan, Romanya	2000 öncesi	2000-2006	7 yıl	2007

^a Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Et üretimi tahmininde kullanılan parametreler

Et üretiminin tahmin edilmesinde hayvan sayısı, ortalama karkas ağırlığı ve kasaplık güç değerlerinden yararlanılmıştır. Kullanılan kasaplık güç değerleri sığır, koyun, kıl keçisi, Ankara keçisi ve manda için sırasıyla %30, %43, %32, %28 ve %21 olarak kabul edilmiştir (1). Anonim (2006)'da belirtilen artış hızları ve karkas ağırlıkları kullanılarak et üretimi tahmin edilmiştir.

Talep tahminleri

Toplam talep tahminlerinde kullanılan nüfus, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Sayım Bürosu'nun uluslararası veri tabanında yer alan nüfus artış hızlarından yararlanılarak hesaplanmıştır (4).

Talep tahminlerinde taban değer olarak 2007 yılında kişi başına üretim esas alınmıştır. Bir sonraki yılın talebini hesaplamak için bir önceki yılın talebi, yıllık talep indeksi ile çarpılmıştır. Her yıl için kişi başına talep hesaplandıktan sonra o yılın toplam nüfusu ile çarpılarak toplam talep bulunmuştur. Talep projeksiyonlarında esas alınan talep indeksi, (2) numaralı eşitlik kullanılarak hesaplanmıştır.

$$\text{"Talep indeksi} = 1 + \left[\frac{\text{"GSYİH Yıllık büyüme hızı"}}{100} \times \text{Talebin gelir esnekliği} \right] \quad (2)$$

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın (GSYİH) 2007-2013 yılları arasındaki büyüme hızı, Anonim (2006)'da öngörüldüğü üzere %5, 2014-2023 yılları arasında ise FAO-Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Tarım Raporu'nda, 2017 yılına dek öngörüldüğü şekilde, yıllık %5,5 olarak kabul edilmiştir (1, 5).

Araştırmada kullanılan talebin gelir esnekliği katsayıları, DPT 9. KP hazırlık çalışmalarından olan Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu raporundan alınmıştır (1).

Bulgular

Senaryo 1: AB'de kota sisteminin uygulanmaya devam edildiği ve Türkiye'nin AB'ye 2014 yılında üye olması durumu

Bu senaryoda Avrupa Birliği'nin kota sistemini 2015 yılından sonra da uygulamaya karar verdiği ve Türkiye'nin 01 Ocak 2014 tarihinde AB'ye üye olarak kota sistemine dahil olduğu varsayılmıştır. Bu durumda kota sistemi ile ilgili müzakerelerin en geç 2012'de tamamlanmış olması beklenebilir. Bu senaryo kapsamında hazırlık sürecinde (2007-2013) bugüne kadar ki seyrin hiç değişmeden devam edeceği varsayılmıştır.

Türkiye 2014 yılında AB'ye üye olursa, kota pazarlıklarında Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'deki 2010-2012 yıllarına ait pazar-

lanan süt miktarını referans alacağı varsayılarak teklif edilecek kota miktarları öngörülmeğe çalışılmıştır. Hazırlık sürecinde sütün kullanım alanlarının nasıl gelişebileceğini ve Türkiye'nin yaklaşık ne kadar kota alabileceğini tahmin edebilmek için mevcut seyir dikkate alınmış ve 2013 yılında sanayiye giden süt miktarının %80'e yaklaşacağı hesaplanmıştır. Buna dayanarak toplam kotanın 11,1 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir. Pazarlanan süt, özellikle de sokak sütü kayıt altına alınmadığı takdirde, üretim miktarı arttırılırsa dahi, Türkiye süt üretiminin ancak %70-85'i civarında bir kota alabilecektir.

Türkiye'nin 2014 yılında kota sistemine geçildiğinde, gelecek yıllar inek sütü üretiminin olası seyrini görebilmek amacıyla AB ülkelerinin 45 yıllık üretim seyirleri incelenerek Türkiye için Portekiz örneğinin (en fazla artış içeren) geçerli olacağı varsayılmıştır. Portekiz'in kota öncesi dönemde yıllık süt üretim artış hızı %4,2, kota sonrası dönemde de %0,9 olmuştur. Türkiye'ye tahsis edilmesi olası kota miktarı ve Portekiz'in kota sonrası dönemdeki artış hızı esas alınarak hesaplanan üretim miktarı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere en iyimser tahminde Türkiye'nin 2023 yılı süt üretimi 13,7 milyon tona çıkmaktadır. Portekiz düzeyinde kota artırımını sağlanabilirse talebin ancak %64'i karşılanabilecektir. Türkiye ortaya çıkabilecek taleple üretim arasındaki farkı yerli üretimle kapatmaya çalışıldığında daha ilk yıldan oldukça yüklü bir kota aşım vergisi ödemek zorunda kalabilecektir. Kota aşım vergisinin 2014 yılında, 2007 yılındaki değerini koruduğu varsayılırsa Türkiye'nin ödemesi gereken miktar yaklaşık 581 milyon Avro olacaktır. Fakat 2007 yılı AB süt fiyatları temel alınarak bu açığın diğer AB üyelerinden karşılanacağı varsayılırsa, ithalatın Türkiye'ye maliyeti kota aşım vergisinden %15 daha yüksek olacaktır.

Tablo 2: Türkiye kota sistemine dahil olduktan sonra, 2014-2023 yılları arasında inek sütü üretim tahmini (bin ton)

Table 2: Cow's milk production estimate between 2014-2023 after Turkey is included in EU milk quota scheme (thousand tons)

Yıl	Süt üretimi (bin ton)	Talep (bin ton)	Kişi başı üretim açığı (kg)
2014	12.617	14.704	28
2016	12.855	15.936	40
2018	13.098	17.271	54
2020	13.345	18.717	68
2023	13.725	21.117	92

Kota sistemine dahil olunduktan sonra sütün kullanım alanlarına dağılımında da değişim olması beklenir. Türkiye'deki değişimi modellemek için Yunanistan'da ortaya çıkan değerler kullanılmış ve dolaylı satışların payının 2023'te %97,3'e ulaşabileceği tahmin edilmiştir.

Hazırlık döneminde işletme sayısının değişimi Polonya örneği esas alınarak hesaplanmıştır. Polonya'da hazırlık dönemi olarak nitelendirilebilecek 1997-2004 yılları arasında sığırcılık işletmelerinin sayısı yılda %7,84 azalmıştır. Bu oran Türkiye için kullanıldığında süt sığırcılığı işletmesi sayısı ise 667 bine inmektedir. Bu veriler ışığında ortalama sürü büyüklüğünün Türkiye'nin hazırlık döneminde 4,7 baş inek/işletme olacağı hesaplanmıştır. AB'ye üyelik sonrasında ise işletme sayısının en yavaş azaldığı İngiltere ve en fazla süt işletmesinin kapandığı Portekiz örneği esas alınarak hesaplanan değerler, Türkiye'de Cumhuriyetin 100. yılında süt işletmesi sayısının asgari 207 bin ve azami 464 bin olacağını göstermektedir. Bu durum yaklaşık 16 yıllık bir sürede (2007-2023) Türkiye'de 620-880 bin süt sığırcılığı işletmesinin üretimi bırakarak diğer sektörlere geçiş yapması anlamına gelir.

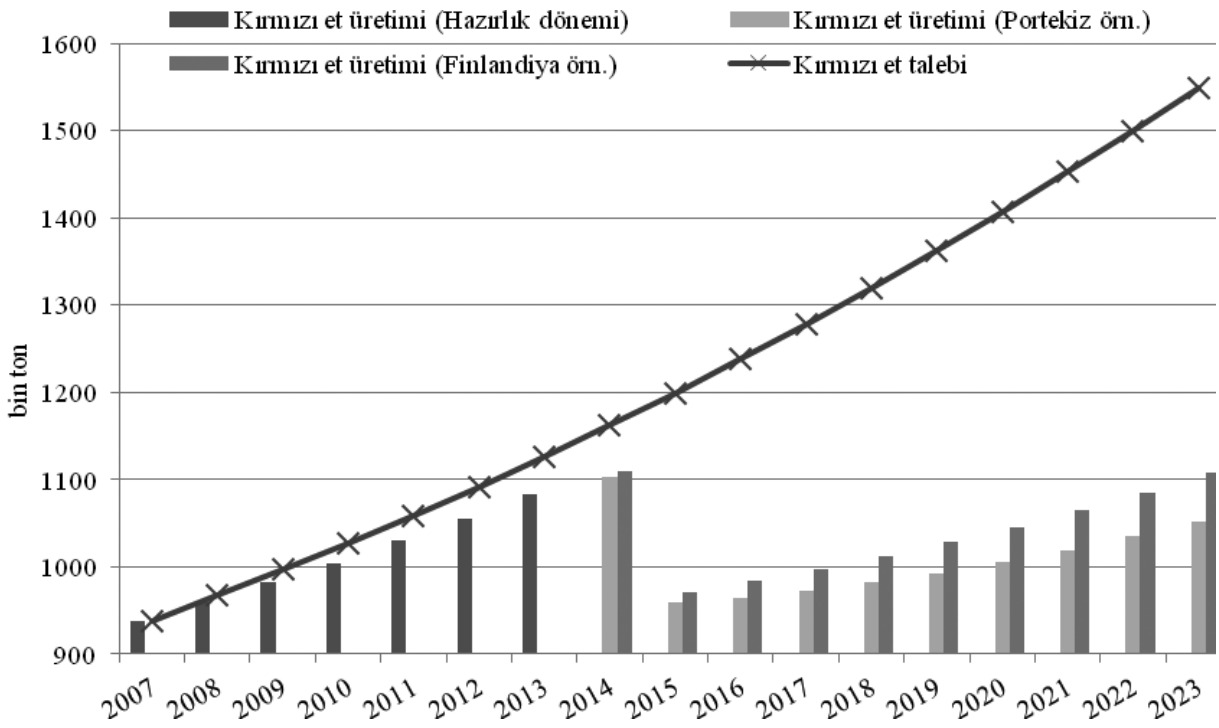
Portekiz örnek alınarak hazırlanmış projeksiyonda sürü büyüklüğü 14 başa yükselirken, İngiltere örneğine dayalı projeksiyonda 6 baş inek seviyesinde kalmıştır.

Senaryoda Türkiye'nin hazırlık dönemi sonunda toplam kırmızı et üretimi 850 bin tona yaklaşmıştır. Bu değer ile talep karşılaştırıldığında 2013 yılında üretim açığı 270 bin tona kadar varmaktadır. Türkiye'nin kota sistemine girdikten sonra ise artan koyun, keçi ve manda eti üretimine rağmen (600 bin ton) açığın sürebileceği anlaşılmaktadır.

Senaryo 2: AB'de kota sisteminin kaldırıldığı ve Türkiye'nin AB'ye 2014 yılında üye olduğu durum

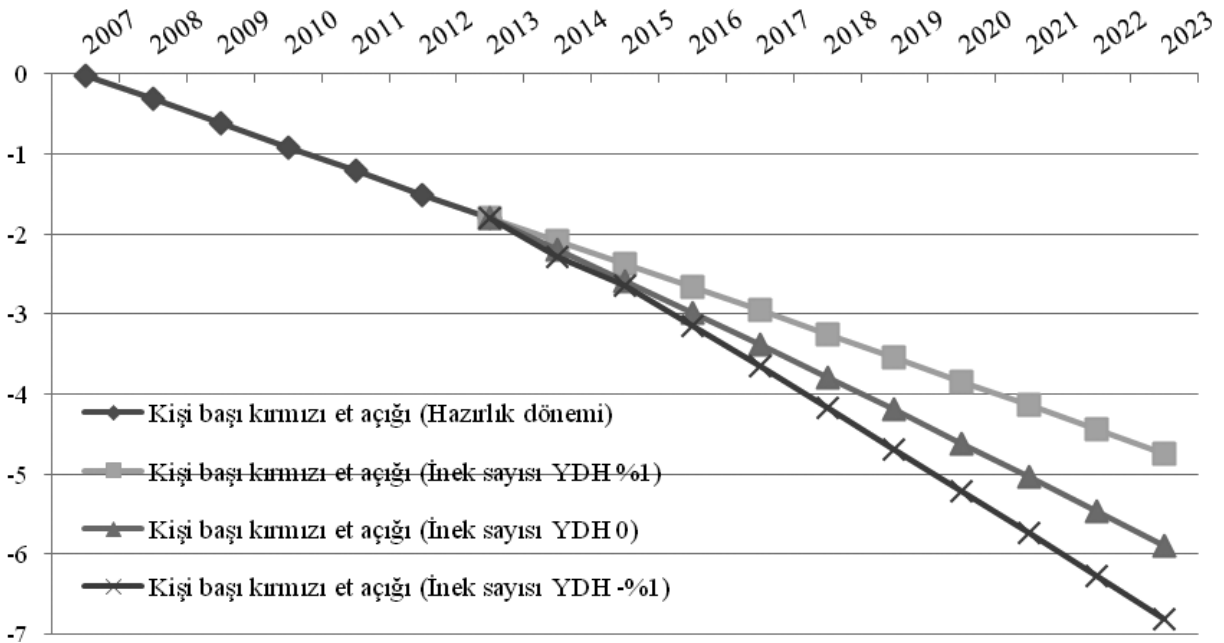
Bu senaryo mevcut durumun devamı niteliğindedir. İnek varlığı açısından Türkiye'de 1984-2007 yılları arasındaki eğilimin 2013 yılına kadar sürdüğü varsayılmış, daha sonraki yıllarda ise inek sayısının sabit kaldığı, %1 arttığı ve %1 azaldığı üç farklı durum için inek sayısı tahmin edilmiştir. Hesaplamalara göre sağılan inek sayısı 2013 yılında 4,5 milyon başa inmektedir. Bu sayı 2014-2023 arası için yıllık \pm %1 değiştirildiğinde 2023 yılı için elde edilen değer yaklaşık 4-5 milyon baştır.

İnek sayılarındaki değişime bağlı olarak 2023 yılı için tahmin edilen inek sütü üretimi ise 21 ile 25 milyon ton arasındadır. Sonuçlara göre Türkiye'nin süt üretimi, AB üyeliği öncesinde (2007-2013), yıllık %3,8 artarken; AB üyeliği sonrasında (2013-2023) değişim hızı, inek sayısına bağlı olarak %3-5 arasında olmuştur.

Şekil 1: Toplam kırmızı et üretimi ve talebi projeksiyonları

Figure 1: Total red meat production and consumption estimate

Şekil 2: Türkiye'de 2008-2023 yılları arasında kişi başına kırmızı et açığı (kg/baş/yıl)

Figure 2: Estimated red meat deficiency per capita between 2008-2023 in Turkey

(kg/per capita/year)

Bu senaryoda üyelik sonrası süt üretiminin artması beklenirken, süt sığırcılığı işletmesi sayısının azalması beklenmektedir. 2023 yılına gelindiğinde Türkiye süt üretimini yaklaşık 400 bin süt sığırcılığı işletmesi ile sürdürmeye devam edecektir. İnek sayısının yıllık %1 artması varsayımında sürü büyüklüğü 12,5 baş inek/işletme olmaktadır. Diğer örneklerde bu değer 10-11 baş inektir.

Türkiye’de bu konuda net bir veri olmakla birlikte Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2007 yılı için üretilen sütün %60’a yakın bir kısmının sanayiye aktarıldığını belirtmiştir (2). AB üyeliği sonrasında sokak sütü diğer bir ifadeyle kayıt dışı satışların her yıl %50’sinin kayıt altına alınacağı öngörülmüştür. Bu varsayımlar ışığında, 2023 yılında toplam süt üretiminde sanayiye aktarılan sütün payının %93,4 (21-25 milyon ton), doğrudan satılan sütün payının %1,4 ve işletme içi tüketilen sütün payının ise %5,2 civarında olması beklenmektedir.

Üyelik sonrası için öngörülen üretim tahminlerine göre talebin karşılanması konusunda önemli farklılıklar görülmektedir. İnek sayısının 2013 yılından itibaren yıllık ortalama %1 azaldığı projeksiyonda, 2023 yılında üretimin %2’si oranında bir üretim açığı oluşmaktadır. Bu senaryoda 2023 yılında inek sütü açığının, 2013 yılından itibaren inek sayısının yılda %1, verim seviyelerinin ise kültür ve kültür melezlerinde sırasıyla %3 ve %2,5 arttırılarak kapatılabileceği hesaplanmıştır.

2023 yılı sığır eti üretimi kasaplık sığır sayısına bağlı olarak 811-977 bin ton arasında hesaplanmıştır. Bunlar içerisinde en yüksek değer olan 977 bin ton, kişi başı talebin ancak %89’unu karşılayabilmektedir. Bu durum 2023 yılına kadar kişi başı yıllık kırmızı et açığının giderek artacağı ve 2023 yılında en iyi tahminde bile, 5 kg’a yaklaşacağını göstermektedir (Şekil 2).

Tartışma ve Sonuç

Çalışma kapsamında oluşturulmuş senaryoların başlıca farkı AB’nin 2015 yılından sonra kota sistemi uygulamaya devam etmesi veya etmemesidir. Senaryolardan elde edilen sonuçlar Tablo 3’te bir araya getirilmiştir.

Bu tablodan da izlendiği gibi kota sisteminin devam etmesi ve Türkiye’nin 01 Ocak 2014’te AB’ye üye olduğu durumda (Senaryo 1), Türkiye’nin 2023 yılında inek sütü ve toplam süt talebi yerli üretimle karşılanamamaktadır. Bununla birlikte kota sisteminin kaldırıldığı ve Türkiye’nin AB’ye 2014’te üye olduğu varsayılan Senaryo 2’de inek varlığı ve süt veriminde artış sağlandığı takdirde üretimin süt talebini karşılayabildiği hatta önemli bir miktar fazla ortaya çıkabileceği görülmüştür. Değerlendirme kırmızı et üretim ve talebi açısından yapıldığında ise sonuç değişmekte, Türkiye’nin mevcut politikalarıyla 2023 yılında artan nüfusunun kırmızı et talebini karşılayamayacağı ortaya çıkmaktadır. Türkiye için belirlenen temel eksiklikler ve bunların giderilmesi amacıyla yapılabilecekler aşağıda kısaca verilmiştir.

a) Türkiye AB’ye kota sistemi altında üye olduğu takdirde yıllık süt kotası mevcut pazarlanandan düşük olacaktır. Bunu önlemek amacıyla;

1) Mevcut üretimin kayıt altına alınması çalışmaları hızlandırılmalıdır.

2) Sütün pazarlama kanallarına dağılımının tüm şeffaflığı ile bilinmesi sağlanmalıdır.

3) Gerekli yasal düzenlemeler ile sokak sütü ve doğrudan satışlar için kurallar oluşturulmalı ve bu pazarlama yolları da kontrol altına alınmalıdır.

b) Türkiye’de yıllar itibarıyla süt ve et açığı oluşabilecektir. Bunu önlemek amacıyla;

1) Sadece verim seviyesinin arttırılması ta-

Tablo 3: Senaryo sonuçları özeti**Table 3:** Summary table for scenario results

Sonuç	Senaryo 1	Senaryo 2
Üyelik tarihi	01.01.2014	01.01.2014
Kota sistemi	Yürürlükte	Yürürlükte değil
Kota için referans kabul edilen yıllar	2010-2012	-
Toplam kota miktarı (milyon ton)	11,1	-
Dolaylı satış kotası (milyon ton)	10,2	-
Doğrudan satış kotası (milyon ton)	1,0	-
Süt üretimi için örnek seçilen ülke	Portekiz	-
2023 inek sütü üretim miktarı (milyon ton)	13,7	20,8-25,4
Kullanım alanlarına dağılım için örnek seçilen ülke	Yunanistan	-
2023'te Dolaylı satış payı (%)	97,3	93,4
2023'te Doğrudan satış payı (%)	1,3	1,4
2023'te İşletme içi tüketim payı (%)	1,4	5,2
2023'te inek sütü üretim-talep farkı (milyon ton)	-7,4	(-)0,4-(+)4,3
2023'te kota aşım vergisi tahmini (milyar Avro)	1,8	-
Koyun sütü üretimi için örnek seçilen ülke	İspanya	-
Keçi sütü üretimi için örnek seçilen ülke	Almanya	-
Manda sütü üretimi için örnek seçilen ülke	Yunanistan	-
2023'te toplam süt üretimi (milyon ton)	15,3	22,0-26,6
2023'te toplam süt üretimi-talebi farkı (milyon ton)	-7,6	(-)1,0-(+)3,6
2023'te ortalama inek başına yıllık süt verimi (kg/baş)	4788	5109
2023'te inek sayısı (milyon baş)	2,9	4,1-5,0
Süt sığırcılığı işletme sayısı için örnek seçilen ülkeler	Portekiz İngiltere	-
2023'te süt sığırcılığı işletmesi sayısı (bin)	207 464	397
2023'te ortalama sürü büyüklüğü (baş inek/işletme)	13,8 6,2	10,2-12,5
Sığır eti üretimi için örnek seçilen ülke	Portekiz Finlandiya	-
2023'te sığır eti üretimi (bin ton)	503 559	811-977
2023'te sığır eti üretimi-talebi farkı (bin ton)	-600 -544	(-)292-(-)126
Koyun eti üretimi için örnek seçilen ülke	Polonya/Danimarka	-
Keçi eti üretimi için örnek seçilen ülke	Romanya/Avusturya	-
Manda eti üretimi için örnek seçilen ülke	Bulgaristan/Yunanistan	-
2023'te toplam kırmızı et üretimi (milyon ton)	1,1 1,1	1,0-1,2
2023'te kırmızı et üretimi-talebi farkı (bin ton)	-496 -440	(-)383-(-)549

lebi karşılamaya yetmemekte, hayvan sayısının artırılması da gerekmektedir.

2) İslah faaliyetleri etkin biçimde sürdürülmeli ve ihtiyacın yerli kaynaklarla karşılanmasına öncelik verilmelidir.

3) Ülke koşullarına uygun bir arz yönetim sistemi ile üretim planlaması yapılmalıdır.

c) Süt sektöründe piyasa düzenleyici ve fiyat istikrarını önemseyen politikaların, süt sektörünün gelişimi açısından yararları farklı ülke örneklerinde görülmüştür. Bu gelişimi sağlamak amacıyla;

1) Üretici gelirlerinde istikrar sağlayacak fiyat politikaları benimsenmelidir.

2) Türkiye’de piyasa regülasyonu sağlanarak, ülke koşullarına uygun bir arz yönetimi gerçekleştirilmelidir.

3) Süt sektöründeki ekonomik gelişmeleri takip edecek bir kurum oluşturulmalıdır.

d) Türkiye’de sosyal politikaların çoğu zaman süt politikaları ile karıştırıldığı ve çeliştiği görülmektedir. Bunun için;

1) Kırsal alanda üretim, damızlık düve dağıtımı ile değil özellikle yöresel peynir ve yoğurt çeşitlerinin üretimlerinin teşvik edilerek, pazarlama için coğrafi işaretleme sistemi AB’deki uygulanma şekliyle yapılabilir.

2) Süt üretiminde sığırın yanı sıra diğer türlerin rolü artırılabilir.

3) Yöresel ürünlerin markalaştırılması ve bölgesel uygulanacak bir arz yönetim sistemi sayesinde elverişsiz arazilerde gerçekleştirilen süt üretimi veya mevsimsel üretim korunmuş ve geliştirilmiş olur.

4) Üretime genç ve eğitimli çiftçilerin girişi desteklenebilir.

5) Sosyal amaçla küçük üretim birimleri oluşturulmaya devam edilmesi yerine, üretimin mevcut üreticilerin geliştirilerek sürdürülmesi sağlanabilir.

Kaynaklar

- Anonim (2006):** *Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara
- Anonim (2007):** *Avrupa Birliği’ne Katılım Müzakereleri Tarama Süreci, Sorular ve Cevaplar, T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği*. Erişim: <http://www.abgs.gov.tr/tarama/>. Erişim Tarihi: 09.08.2008
- Anonymous (1957):** Part 2 – Foundations of the Community, Title II– Agriculture. Treaty establishing the European Economic Community (Treaty of Rome), Rome.
- Anonymous (2008a):** *US Census Bureau*. Erişim: www.census.gov. Erişim Tarihi: 13.12.2008
- Anonymous (2008b):** *OECD-FAO Agricultural Outlook 2008-2017*. OECD publications, Paris.
- Gouin DM (2004):** *Supply management in the dairy sector still an appropriate regulation method*. Université Laval, Laval.
- Hetzner E, Jachnik P, De Jong J, Kunas D and Owens S (1993):** *Twenty Five Years of European Community Dairy Policy*. Bulletin of the International Dairy Federation, 291: 52.
- Malak-Rawlikowska A (2004):** *Country report: Poland*. 93-110 In: A Kuipers, M Klopčic and A Svitojus (Eds), *Farm management and extension needs in CEE under the EU milk quota system*. EAAP Technical Series No.8, Bled.
- Pezaros PD (2001):** *Effective Implementation of the Common Agricultural Policy, The Case of the Milk Quota Regime and the Greek Experience in Applying It*. European Institute of Public Administration, Maastricht.

Geliř Tarihi: 05.06.2012

Kabul Tarihi: 12.10.2012

Yazıřma Adresi:

Dr. aęla Yksel KAYA KUYULULU
Yeřilvadi Sk. 23/13 06450, ankaya-ANKARA
e-posta: cykaya@gmail.com